

**Jugoszláviával kapcsolatos háborús rémhírterjesztések és következményeik
a Rákosi-korszakban
(1948 – 1953)**

OTDK-pályamunka

2025. tavasz

PTE-BTK

Tartalomjegyzék

Bevezetés, a téma indoklása, időbeli és térbeli keretek, rémhír fogalma	3
Jugoszlávia	6
A jugoszláv helyzet körüljárása	6
Jugoszláviával kapcsolatos rémhírek elemzése (Zala című folyóirat)	9
Jugoszláviával kapcsolatos rémhírek elemzése (Szabad nép című folyóirat)	18
Jugoszláviával kapcsolatos rémhírek következményi	23
Összegzés	26
Felhasznált szakirodalom	28
Felhasznált források	29

Bevezetés, a téma indoklása, időbeli és térbeli keretek, rémhír fogalma

Még a Történelem BA képzéshez tartozó szakdolgozatom egyik felhasznált szakirodalmában figyeltem fel egy érdekfeszítő témára.¹ A mondat, ami kutatásra ösztönzött pedig a következő: „Csávolyon az a rémhír terjedt el, hogy háború készül; Csátalján azt híresztelték, hogy még a május 1-jét sem fogjuk megünnepelni, mert az atombomba elpusztítja Magyarországot; Bátmonostoron az a rémhír járta, hogy aki aláírja a békealáírás ívét, úgy fog járni, mint a kitelepített svábok.”² Ez a mondat vezetett el végül arra az elhatározásra, hogy tüzetesebben is utánanézzek: voltak-e még ehhez hasonló rémhírterjesztések a korszakban, ha voltak, mennyire játszottak szerepet a rendszer működtetésében és természetesen az emberek mindennapi életében. Voltak-e ezeknek a rémhíreknek hatásai, és ha igen, azok milyen következményekkel jártak?

Elsősorban ezek a kérdések motiváltak abban, hogy ismét maradjak a Rákosi-korszak vizsgálatánál. Mint az a kutatásom során kiderült, a korszakban megannyi esemény, avagy háború; háborús feszültség kínált lehetőségeket, melyeket megragadva – az egyszerű emberektől kezdve egészen a legfelsőbb politikai vezető körökig – terjeszthették rémhíreiket, háborús pánikot előidézve ezzel. A rendszer működéséhez, illetve működtetéséhez ugyanis számottevően hozzájárult az állandó jellegű háborús légkör és feszültség fenntartása, melynek rémképét nem volt túlságosan nehéz egy, - akár két világháborút átélt generáció számára. A rendszer célja ezzel egy külső és belső ellenségkép fenntartása, melytől csak az adott államhatalom képes védelmet nyújtani.³ A Rákosi-korszakban pedig kitüntetett szerepe lett a háborús rémhíreknek. Vagyis, mint ahogy arra a részletesebb kutatásom rávilágított a korszak tanulmányozása ebből a szempontból egy rendkívül tágas és mély világhoz vezetett, melyben számtalan rémhír látott napvilágot, akár napi szinten is. Ennek kutatása pedig abból a szempontból nagyon lényeges, hogy minél részletesebb képet kapjunk egy adott történelmi korszakról, annak mindennapjairól. Hiszen véleményem szerint nemcsak az a fontos, hogy mi volt, hanem az is, hogy milyen volt egy-egy történelmi kor. Ehhez járul hozzá ennek a témának a feltérképezése, mely egykor szerves részét képezte az akkor élt emberek mindennapjainak.

Fontos megjegyezni, hogy a korszakban a rémhírek köre tulajdonképpen két nagyobb csoportra bontható: az egyik, a már említett háborúhoz vagy háborús helyzethez kapcsolódó rémhírek

¹ A nevezett tanulmány címe: Szabó Bence: Elrendelt ünnepek: a Rákosi-korszak politikai ünnepei Bács-Kiskun megyei tanácsi és pártbizottsági iratok tükrében. In.: Bács-Kiskun megye múltjából. 23. szám. 2009.

² SZABÓ 2009, 107

³ Ezt maga a tanulmány szerzője is megfogalmazza. SZABÓ 2009, 107.

köre, a másik a gazdasági, termelőség-kezelési és ebből kifolyólag a beszolgáltatásokkal kapcsolatban megjelent rémhírek csoportja, mellyel ezen szakdolgozat keretein belül nem kívánok foglalkozni, noha nem állítható teljesen, hogy a kettő ne hatott volna egymásra, esetleg ne ötvöződött volna a két fajta rémhír egy-egy rémhírben (példának okáért ilyen és ehhez hasonló jellegű rémhírekre gondolok, mint, hogy: nem érdemes már beadni a beszolgáltatási kötelezettségben előírt terménymennyiséget, hiszen hamarosan úgy is jön a háború).

A téma sokszínűségéből, valamint tágan értelmezhető adottságaiból kiindulva a dolgozatom témája, időbeli, valamint térbeli keretei is a következőkre szűkültek le. Ezen dolgozatban a jugoszláv helyzet kapcsán kibontakozó háborús rémhírekkel és következményeikkel kívánok foglalkozni. Ugyanis a korszakban a Sztálin-Tito ellentét egyenesen háborús feszültséget idézett elő, amely mintegy alapjaiban is meghatározta a Rákosi-korszak mindennapjait: ennek révén a vizsgálódásom leginkább a jugoszláv helyzettel kapcsolatos rémhírekre és az annak nyomán kialakult háborús pánikra terjed ki.

A téma időbeli kereteit is tulajdonképpen a jugoszláv helyzettel szorosan összefüggő események adták. Bár a szakdolgozat címében a Rákosi-korszak jelölés van feltüntetve, a kutatás során a vizsgálódás időbeli keretei leszűkültek. Hiszen kézenfekvő volt, hogy a témát a következő évszámok mentén kutassam: a korszakban szárnyra kapó rémhírek tanulmányozását az 1948-as évvel kezdtem, hiszen ez év folyamán romlott meg jelentős mértékben a viszony Jugoszlávia és a Szovjetunió között, ezzel együtt pedig a többi kommunista berendezkedésű országgal is egyetemben és indult el az a folyamat, mely során Jugoszláviát teljesen kirekesztették a keleti tömb „tagsága” közül. A vizsgálódásom másik, lezáró végpontja pedig az 1953-as év lett, mely több szempontból is szintén kézenfekvő volt. Ugyanis ebben az évben halt meg Sztálin, melynek révén nemcsak a Szovjetunióban indult el az úgynevezett „desztalinizációs” folyamat, hanem Magyarországon is, mely egyúttal egy fokkal enyhébb légkört eredményezett a sajtóban is a Nagy Imre-féle új-szakasz politikájának köszönhetően.

A kutatás térbeli kereteit tekintve megkerülhetetlen, hogy beemeljem: vizsgálódásom alapja a korabeli sajtó (pontosabban pártlapok) elemzése volt. Mert bár a rémhírek többféleképpen is terjedtek a korszakban (pl.: szájról-szájra, rádió, filmhíradó), a legtöbbet mégis az egyes sajtótermékek részletesebb tanulmányozásából lehetett „kinyerni”. Ez persze nem azt jelenti, hogy más, egyéb forrásokat nem használtam fel, mint például a pártnak írt jelentések vagy éppen a karikatúrák, de kutatásom hangsúlyja elsősorban a sajtó tüzetesebb vizsgálatára terjedt ki. Ebből adódóan kiválasztottam Zala megye rémhíreinek a górcső alá vételét, erre pedig legalkalmasabb sajtóterméknek pedig a Zala című lap bizonyult (fontos megjegyezni, hogy más

lehetőség nem is volt, merthogy a korszakban egy, központi lap működött, ez pedig nem volt más, mint a megye központi pártlapja, a Zala). A választásom nem csak azért esett ennek a megyének a vizsgálatára, mert innen származom, hanem az is hozzátett, hogy Zala megye a korban határos volt Jugoszláviával, ennek révén pedig feltételezhető, hogy még az országosnál is jóval nagyobb hangsúllyal esett a latba a lapban írt rémhírterjesztések „fontossága” Jugoszláviával kapcsolatban, szemben egy olyan megyével, ami nem a határ mellett helyezkedett el.

Ugyanakkor a konzulensemmel folytatott beszélgetések során felmerült az az igény is, hogy érdemes lenne összehasonlítani egy megyei lapot egy országos szintű pártlappal és összevetni, hogy melyikben milyen jellegű (rém)hírek jelentek meg a vizsgált témákkal kapcsolatban. Így esett a választásom a Szabad Nép nevű kommunista pártlapra, mely az egyik legjelentősebb és legfontosabb sajtótermék volt a Rákosi-korszakban, lévén, hogy az MDP (Magyar Dolgozók Pártja) központi lapja volt. Hangsúlyozni kívánom, hogy a szakdolgozat gerincét tehát a Zala című lap tanulmányozása adja, viszont valóban érdemes volt e témát egy másik sajtóorgánumban is röviden áttekinteni, felfedezni a hasonlóságokat és különbségeket, melyről aztán fontos tanulságokat tudtam leszűrni. Erről a későbbiek folyamán részletesen is írok.

Áttérve a rémhírterjesztések következményeinek vizsgálatára szintén fontos megemlíteni, mi indokolta, hogy a következményeket is beemleljem elemzésem tárgyába. Úgy gondolom, hogy nem lenne értelme írni a háborús rémhírterjesztésekről a következményeik nélkül, mint ahogyan azokról sem lenne értelme szólni, ha nem ismerjük azok előzményeit, azaz magukat a rémhíreket. Nem gondolnánk, de sok ismert és kevésbé ismert történelmi eseménynek volt – a politikai irányvonalnak megfelelően – (háborús) rémhír előzménye, vagy azzal összefüggése. Másképp fogalmazva sok történelmi esemény kiindulópontja volt egy-egy háborús rémhír, mely aztán a legkülönbébb következményekhez vezetett.

Végül kulcsfontosságúnak tartom, hogy már itt a szakdolgozat elején tisztázzam, mit is értek pontosan háborús rémhír szókapcsolat alatt. Az Arcanum oldalán található megfogalmazás szerint a rémhír a következő: *„valótlan, kitalált, ill. valamely kisebb jelentőségű tényt ijesztővé nagyító s rendszerint ellenséges céllal terjesztett, a köz nyugalalmát zavaró, rémületet keltő, az ország gazdasági vagy külpolitikai érdekeit veszélyeztető megtévesztő hír, híresztelés”*. Ha pedig a jelenleg is hatályos törvényi kereteket tekintjük minden olyan hír rémhírnek számít, amely: *„közveszély színhelyén nagy nyilvánosság előtt olyan valótlan tényt vagy való tényt oly módon elferdítve állít vagy híresztel, amely a közveszély színhelyén alkalmas az emberek*

nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére”⁴, s még három év börtönbüntetés is járhat érte.

Elsődlegesen tehát azokat a híreket vettem számításba, amelyekben szerepelt maga a rémhír szó, avagy háborús rémhír és tartalmát tekintve is leginkább háborúval, egy eljövendő háború, annak rémhíréről számolt be. Nem egy ilyen (rém)hír szólt egy könnyen „kiszélesedő”, „eszkalálódó” háborúról, melyért legtöbbször az USA vagy az „imperialista Nyugat” volt a felelős a korabeli sajtó interpretációjában Végső soron minden olyan (rém)hír érdekelt, ami háborúhoz, fasiszta elnyomáshoz vezetett volna, vagy éppen a béke és a demokratikus államrend felbomlásának „veszélyével” figyelmeztetett, minden olyan hír, mely valótlanak, megalapozatlannak bizonyult. Érdekes még ezzel kapcsolatban Koltay András tanulmányát is tüzetesebben szemügyre venni, mely munkám egyik kiindulópontja lett a rémhír fogalma terén.⁵

Jugoszlávia

A jugoszláv helyzet körüljárása

„A Tájékoztató Iroda megállapítja, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt vezetőségének az utóbbi időben a kül- és a belpolitika alapvető kérdéseiben helytelen az irányvonala, eltér a marxizmus-leninizmustól”.⁶ Eme sorokkal tájékoztatta elsőként a Szabad Nép a magyar olvasóit, hogy Jugoszlávia „eltért” a kijelölt marxista-leninista útról, vagy sokkal inkább a Sztálin által kiszabott úttól, mely a kommunizmus megvalósulásához vezet. E sorok aztán előrevetítették a magyar-jugoszláv baráti viszony gyökeres megváltozását is. De mégis hogyan és miképpen fajult odáig a helyzet, hogy a kezdeti jószomszédi kapcsolatból egy hosszú éveken át tartó ellenségeskedés vette kezdetét, mely az egész keleti blokkot érintette?

A két ország ágas-bogas története meglehetősen zavaros, különösen, ami az 1948-1953-as időket illeti. A helyzet megértéséhez célszerű az 1945-ös évnél felvenni a fonalat. A második világháborút követően a két ország – Szovjetunió és Jugoszlávia – viszonya a hidegháború korszakában végig hullámzó volt. Bár az utóbbi javarészt valóban saját maga hadseregének köszönhetette, hogy országa felszabadult a náci uralom alól, azonban ez csak részben igaz, hiszen a Szovjetunió segítsége nélkül Jugoszlávia sem szabadíthatta volna fel magát. Ezt a tényt még a jelentős jugoszláv központi pártlap, nevezetesen a „Borba” is megjegyezte egyik írásában:

⁴ 2012-es Btk. 337. § Rémhírterjesztés.

⁵ Koltay András: A rémhírterjesztés büntethetőségének alkotmányosságáról. In Medias Res. 2020/2.

⁶ SZABAD NÉP, 1948.06.29. 1.

„Európa egyetlen népe, tehát Jugoszlávia népei sem szabadulhattak volna fel a szovjet hadsereg nélkül”.⁷ A korszak kezdetén tehát a két ország kapcsolata kedvező volt, Jugoszláviának pedig érdeke volt, hogy tervei megvalósításában egy erős ország nyújtson támogató kezet. A kezdeti jó viszonyt mi sem bizonyítja jobban, mintsem az, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt (JKP) maga is aktívan részt vett például a Kominform megalapításában vagy éppen az, hogy 1947-ben elsőként utasították el a Marshall-segélyt. Mi több, Belgrád vélekedése a világpolitikát tekintve a következő volt: „aki nem Moszkvára orientálódik, az nem orientálódik a nemzetközi haladás felé”.⁸

A változások akkor következtek be, amikor Tito és Sztálin egymástól eltérő balkáni elképzelései a felszínre kerültek. Ugyan formailag Jugoszlávia elismerte a Szovjetunió „főségét”, ez azonban koránt sem jelentetett teljes érdekazonosulást a szovjet érdekekkel. 1948-ra a szovjet vezetés már elvárta, hogy a keleti tömb országai – így Jugoszlávia is – teljes mértékben a szovjet befolyásnak rendelje alá magát, mely a gyakorlatban azt jelentette, hogy a szovjetek kivétel nélkül beleszólást kaptak az adott ország belügyeinek és külügyeinek rendezésében (utóbbi szempontjából a Szovjetunióval való kapcsolat volt nagyon fontos), teljes adatszolgáltatást, ami a titkosszolgálatokat érintette, illetve a teljes gazdasági, katonai és vitás kérdések rendezésének elsődleges jogát is.⁹

Tulajdonképpen ezt felülbírálván jutott el odáig a jugoszláv vezetés, hogy megtagadva a szovjetek vezető szerepét a térségben a jugoszláv érdekeket és elképzeléseket helyezték előtérbe.¹⁰ Vagyis a konfliktus fő forrása a Balkán térsége lett, mely egyszerre került Jugoszlávia és a Szovjetunió érdekszférájába, más-más jövőbeli elképzelésekkel. Ez játszott szerepet abban, hogy Jugoszlávia külön vámuniós szövetséget kötött Bulgáriával¹¹, nem mellesleg föderációs terveket is szöttek egymással, mely aztán végérvényesen megpecsételte az ország sorsát.

Ennek okán élesedett ki aztán a Sztálin-Tito személyes ellentét, mely tulajdonképpen nem a két vezető hasonló személyiségéből vagy a kommunizmus építésének az eltérő elképzeléseiből eredt, hanem a Balkán ügye kapcsán robbant ki.¹² Önmagában nem is a jugoszláv-bolgár konföderáció gondolatával volt Sztálinnak problémája – ezt még maga is helyénvalónak tartotta

⁷ SIPOS 1992, 27 – 28.

⁸ SIPOS 1992, 28.

⁹ SIPOS 1992, 27.

¹⁰ VUKMAN 2021, 313.

¹¹ BÍRÓ 2012, 318

¹² BÍRÓ 2012, 318.

– hanem hogy ezt előzőleg nem a szovjet vezetés hagyta jóvá.¹³ Végző soron tehát az válhatta ki a konfliktust, hogy ekkor Moszkva a hidegháborús idők előrehaladtával egy teljesen zárt nemzetközi rendszert kívánt létrehozni, melyben minden különutas politikát felszámoltak. Ugyanakkor a sztálini vezetés nem tűrte, hogy rajta kívül egy másik jelentős hatalmi központ (Jugoszlávia) is befolyással bírjon a térségre, még ha az csak részleges is, és egyfajta ellensúlyt képezzen a szovjet érdekekkel.¹⁴

Ez vezetett el ahhoz, hogy Jugoszlávia és a Szovjetunió szembe került egymással, mely végleges szakítást eredményezett – már, ami Sztálin időszakát illeti. Ennek nyomán a Tájékoztató Iroda 1948-as júniusi bukaresti gyűlése egy, a fentebb már idézett közleményben ítélte el Jugoszláviát, annak politikáját. Nem volt kérdés továbbá az sem, hogy a szakítás és szembefordulás a többi, keleti blokk országaira nézve, így Magyarországra is érvényes volt.¹⁵

Áttérve Magyarország és Jugoszlávia a korszakban végletes viszonyára, itt is érdemes az 1945-ös évvel kezdeni. Fontos kiemelni, hogy a második világháború után nem két egyenlő fél veszi fel egymással a kapcsolatot. Míg Jugoszlávia győztes hatalomként kerül ki a háborúból, addig Magyarország a vesztesek oldalán fejezi be azt, mely aztán lényeges különbség lesz a későbbiekre nézve is. 1945 után a legtöbb magyarországi párt keresi a kitörési lehetőségeket a nemzetközi elszigeteltségből, így elsősorban az MKP (Magyar Kommunista Párt, a későbbiekben a Magyar Dolgozók Pártja, vagyis az MDP) vette fel a kapcsolatot Jugoszláviával.¹⁶ A prosperáló kapcsolatok és együttműködés kialakításában viszont mindkét fél érdekelt volt, tekintve, hogy mindkét ország vezető rétege a saját pozícióinak a megerősödését várta tőle. Vagyis a két ország viszonyáról elmondható, hogy egészen 1948 tavaszáig felívelő volt.¹⁷ Ezt mi sem támasztja alá jobban, mint az, hogy a Szovjetunió után Magyarország számára a második helyen kivétel nélkül Jugoszlávia állt külpolitika tekintetében. Még az MDP 1948 júniusi programnyilatkozatában is a második helyen szerepel Jugoszlávia, holott akkor már a feszültség a két ország között kézzel fogható volt.¹⁸ A történelem menete azonban váratlanul közbe szőtt.

¹³ BÍRÓ 2012, 318. Megjegyzés: Ennek ellentmond BÍRÓ László által írt recenzió, melyben a szerző pont arról ír, hogy Sztálin a végletekig ellenezte a jugoszláv-bolgár föderalista tervet, mely egy új állam megalakulásához vezetne.

¹⁴ BÍRÓ 2012, 318.

¹⁵ ORGOVÁNYI 2001, 253.

¹⁶ VUKMAN 2021, 310.

¹⁷ VUKMAN 2021, 309.

¹⁸ SIPOS 1992, 28.

1948 tavasza után bővelkedett a feszült eseményekben, míg végül a Tájékoztató Iroda nyilatkozata fordulópontot nem hozott az egész szovjet blokk történetébe. A magyar-jugoszláv kapcsolatok szinte az egyik napról a másikra megromlottak, az addigi baráti hangvétellű írások egy csapásra ellenséges hangnemben íródtak tovább.¹⁹ Ekkor kezdődött el egy óriási mértékű lejárató kampány Jugoszláviával szemben, mely lényegében vizsgálatom tárgyát képezi.

Annak megválaszolása, hogy Sztálin ténylegesen is háborúra készült-e, ebben a szakirodalom sem foglal egyértelműen állást, a vélemények e tekintetben megoszlanak. Van olyan irodalom, mely azt írja, hogy Sztálinnak nem állt érdekében a katonai fellépés Jugoszláviával szemben, hiszen annak geostratégiai jelentősége csupán másodlagos volt.²⁰ Ehelyett sokkal inkább foglalkozott az ekkor zajló berlini felkeléssel (1948. június), mely a berlini blokádhoz vezetett el. Más szakirodalom azonban úgy vélekedik, hogy Sztálin-Tito ellentétje egyenesen egy atomháború kitörésének a veszélyével fenyegetett, s erről csak az éppen akkor kitörő koreai háború terelte el a figyelmet.²¹

Am viszont biztos, hogy a helyzet egy elképzelt háborús konfliktusig fokozódott, ahol Magyarország katonailag is felkészült egy Jugoszlávia irányából érkező támadó háborúra. Így épült ki a valóságban egy kétsoros drótkerítés is Magyarország déli határa mentén, s került végleg Jugoszlávia a vasfüggöny túloldalára.²² Ennek részletezésével azonban csak a későbbiekben foglalkozom.

Jugoszláviával kapcsolatos rémhírek elemzése (Zala című folyóirat)

Kutatásom fókuszában a már említett Zala című lap áll, mely tulajdonképpen a jelenleg is működő Zalai Hírlap előzménye. Magát a napilapot 1945-ben létesítették, Nagykanizsán, majd 1947-ben – az államosítások következtében – az MDP kezébe került, s lett egyúttal a kommunista párt pártlapja, 1949-től pedig egyetlen sajtója, mely a megyében megjelenhetett. Az 1956-os forradalom időszakában (október 28. – december 9. között) Új Zala címmel jelentek meg számai, majd azt követően vette fel a Zalai Hírlap nevet.

A lap a kommunista párt vezetése szemében kettős megítélésű volt. Ugyanis dicsérettel illette a lapot azért, mert „Az országos feladatokból kiindulva rendszeresen, tervszerűen foglalkozik

¹⁹ VUKMAN 2021, 314.

²⁰ SIPOS 1992, 30.

²¹ MÚLT-KOR: https://mult-kor.hu/20130823_atomhaboruval_fenyegetett_sztalin_es_tito_ellentete (Letöltés ideje: 2024. 01. 31.)

²² VUKMAN 2021, 316.

a helyi, üzemi és mezőgazdasági termelés kérdéseivel”²³. Méltatta továbbá azért is, mert sokszor közölt a kulákokat lejárató cikkeket, írásokat, ezzel szemben viszont két területet is a lap hiányosságaként tüntet fel: az egyik a nemzetközi kérdésekkel való foglalkozás, s ami a vizsgált téma szempontjából sokkal relevánsabb, a jugoszláv helyzettel szembeni kritikai írás alacsony száma, vagyis, hogy „*a délszláv kérdéssel ritkán foglalkozik*”²⁴. Kiemeli viszont, hogy a Tito banda „leleplezésével” kellően sokat foglalkozik, mely egyúttal azt is jelentette, hogy ez elvárás is volt a párt részéről. Maga az MDP Zala megyei Bizottságának a jelentése is hangsúlyozta, hogy Zala megye határmenti fekvését, ebből adódóan, mintegy fokozottan várta el a szerkesztőségtől a hatalom, hogy Jugoszláviáról minél sötétebb képet fessen.²⁵ Ez pedig akár az írásokat, akár a lapban megjelenő karikatúrákat tekintjük, többszörösen is sikerült.

Ahhoz, hogy minél pontosabb képet kapjunk a magyar-jugoszláv viszony (ennek mentén Zala megye-Jugoszlávia) gyökeres megváltozásáról, érdemes az 1948 júliusát²⁶ megelőző pár hónap írását is röviden meglesni. 1948 áprilisában, tehát mindösszesen két hónappal a végleges szembefordulás előtt a Zala című lap még egy általános jólétről, boldogságról ír, ami a jugoszláv társadalmat illeti. Tette ezt egy bizonyos Német László mérnök megjegyzései nyomán, melynek értelmében a jugoszláv emberek jól élnek, sőt talán még jobban is, mint akkor Magyarországon.²⁷ Ezt a megjegyzését a mérnök egyébként egy magyar-jugoszláv közös hídépítkezésen tette (nevezetesen a muraátkai híd), melyből jól látszik tehát, hogy ekkor még koránt sem volt elképzelhetetlen, hogy a két nemzet képviselői együtt dolgozzanak. Sőt, egy másik korabeli figurát idézve, a lap arról is ír, hogy kimondottan fontos a korban elért „népi demokrácia”, valamint annak vívmányainak a megvédése a nyugattal szemben (pl.: földosztás, a dolgozók jogai), emellett a béke és a függetlenség megtartása.²⁸ Mindezt pedig elsősorban a Szovjetunió és nem utolsó sorban Tito Jugoszláviájának a „testvéri és szoros” viszony fenntartásával lehetséges, mely szövetséget kiváltképpen az utóbbival nagyon fontos ápolni (!) Emellett a kezdeti jó kapcsolatokat mi sem bizonyítja jobban, mintsem, hogy egészen 1948-ig a közös kommunista ünnepeket akár együtt is ünnepelhette a két nép. A lap 1948 május 6-ai száma tesz arról említést, hogy Perlakon²⁹ a kis határmenti településen (akkor Jugoszlávia) május 1-je ünnepe a következőképpen zajlott: az öt fűvőszeneke zenéjének ütemére a tömeg

²³ DOKUMENTUMOK ZALA MEGYE TÖRTÉNETÉBŐL 1999, 223.

²⁴ DOKUMENTUMOK ZALA MEGYE TÖRTÉNETÉBŐL 1999, 224.

²⁵ Uo.

²⁶ Megjegyzés: nem elírás, a lap először csupán 1948. július 4-én számolt be a Jugoszláviával való szakítással.

²⁷ ZALA, 1948.04.11. 4.

²⁸ ZALA, 1948.04.13. 2. Pálffy György altábornagy beszéde.

²⁹ A település jelenleg Horvátországhoz tartozik, horvátul Prelog.

az „Éljen Tito!” „Éljen a magyar—jugoszláv barátság!” „Éljen a jugoszláv és magyar kommunista párt!” szavakat skandálta.³⁰

A Tájékoztató Iroda 1948. júniusi határozatának kiadása után egy héttel később, július 4-én hozta le a hírt a Zala, mely szerint a JKP (Jugoszláv Kommunista Párt) vezetői szembe helyezkedtek a többi kelet-európai párttal. A hírt maga Rákosi Mátyás jelentette be a párt budapesti frakciója előtt. Ugyanakkor megemlítené, hogy a cikk és a címe („*Rákosi Mátyás beszámolt a jugoszláv helyzetről*”³¹) a címlapon szerepel, ám nem legfelül. Hogy ennek mi lehetett az oka, nem tudni, minden esetre e hírnek másodlagos szerepet szántak, tekintve, hogy csupán szűk háromnegyed oldalon számoltak be róla.³² Ennek oka viszont az lehetett, hogy ekkor — a szakítás kezdeti időszakában — még a szerkesztőség sem gondolta véglegesnek és visszafordíthatatlannak a helyzetet, ugyanakkor a hír kellő politikai fajsúllyal bírt azt illetően, hogy beszámoljanak róla a lakosságnak is.

Maga a szöveg arról ír, hogy a JKP vezetősége nem értette meg a kommunizmus és mindenekelőtt a munkásosztály vezető szerepének fontosságát, ez pedig ahhoz vezetett, hogy elsodródott a helyes útról. Rákosi a beszédjében hibaként említette, hogy Tito az egész jugoszláv társadalomra nézve értelmezte a kommunizmus megvalósításának a vezetését, szervezését, melynek ugyanúgy részét képezik a nagygazdák, tőkések és vállalkozók, mint a régi vezető réteg, valamint a munkásság.³³ Erről pedig kijelentette, melyet maga Sztálin is megfogalmazott, hogy Tito politikájának irányvonala helytelen, éppen ezért szükséges megbontani a fennálló kapcsolatokat. Rákosi, mintegy beszéde zárásaként felhívta a figyelmet arra vonatkozólag is, hogy a felháborodás után – amit a jugoszláv helyzet idézett elő – a „reakciós erők” teljes gőzzel azon fognak munkálkodni, hogy „*zavart keltsenek sorainkban*”³⁴. Vagyis e fenti idézet tulajdonképpen előrevetítette Rákosiék azon szándékát, hogy a Jugoszláv Kommunista Pártot, s vele együtt magát Jugoszláviát is, a szovjet elvárásoknak megfelelően egy propaganda-kampányban járassa le, s hívja fel a lakosság figyelmét a délről érkező „veszélyre”. Eme beszámoló is jól tükrözi, hogy a Jugoszláviával kapcsolatban megfogalmazott kritikák végig politikai jellegűek voltak, azaz a tényleges személyes konfliktus (Sztálin-Tito) háttérbe szorítása végett, a sajtó a vélt politikai hibák „feltárásával” foglalkozott.

³⁰ ZALA, 1948.05.06. 1.

³¹ ZALA, 1948.07.04. 1.

³² ZALA, 1948.07.04. 1–2.

³³ ZALA, 1948.07.04. 1.

³⁴ Uo.

A tényleges politikai leszámolás és rémhírterjesztés a sajtóban csak ezután figyelhető meg. Jugoszláviáról való elrettentés a legkülönbözőbb formákban jelentkezett. Az első ilyen jellegű hír a nyugattal való alá-fölé rendelt kapcsolat kritizálásában öltött testet, mely rögtön az első napon megjelent, miután Rákosi elmondta beszédét, azaz július 6-án (hétfőként a lap nem jelent meg).³⁵ Igaz ugyan, hogy e rövid írás a lap egyik oldalhasábján jelenik meg, ebben viszont arról tájékoztat, hogy a (jugoszláv) kommunista párt hatalma egyre inkább csak látszólagos, a szocialista parafrázisok mögött pedig a kapitalizmus szelleme húzódik meg, mely lényegében egyre nagyobb teret nyer, ennek következtében Jugoszlávia pedig a nyugat játékszerévé fog válni. Bár 1948 júliusában elszórtan jelentek meg még hírek Jugoszláviával kapcsolatban, azok legtöbbször csak oldalt, vagy kevésbé központi helyen tűntek fel a lapban, ekkor még mindig fontosabb volt (és tulajdonképpen a korszakban végig az is maradt) a kommunizmussal és a demokrácia építésével és megőrzésével kapcsolatos hírek terjesztése. Vagyis példának okáért olyan hírekről olvashatunk, mint, hogy a „*demokrácia negyedik aratása*”³⁶ vagy éppen, hogy „*A reakció ismét napirendre tűzte a kolhoz hazugságot*”³⁷.

Az igazi fordulat 1948 augusztusában következett be, a lap szerkesztősége ekkor kapcsolt egy magasabb fokozatra, ami a rémhírek terjesztését illeti Jugoszláviával kapcsolatban. Ennek egyik ilyen eleme volt, mely a későbbiekben is többször visszaköszön, hogy a jugoszláv-magyar határon átszökött tisztek számolnak be Jugoszlávia súlyos és egyre súlyosbodó, rossz helyzetéről. Lényegében kiemelik, hogy Tito üldözte el őket hazájukból, ahol egyre inkább jellemzőbb a fasiszta módszerekkel való megfélemlítés.³⁸ Írt többek közt arról is a lap, hogy a jugoszláv vezetők tudatosan viszályt szítanak a Balkánon. Külön kiemelandó a következő cikk, mely elsőik között számol be egy háborús rémhírről Jugoszláviával kapcsolatban. A cikk „*A rémhírek alkonya*” címet viseli, s az olvasható benne, hogy a zalai parasztság nem hisz már a reakciós elemek (pl.: papság, földbirtokosok, tisztviselők) rémhíreinek, melyek között szerepelt egy, Jugoszláviával kapcsolatos háborús hír: „*Jugoszláviában már gyülekeznek az angol és amerikai hadsereg kötelékei, hogy megtámadják Magyarországot*”³⁹. Látható, hogy itt is megjelent Jugoszláviának a nyugati hatalmakkal kötött „szövetsége”, egyúttal pedig az is megjelent, hogy a falu okosan teszi, hogy nem hisz ezeknek a híreknek.⁴⁰

³⁵ ZALA, 1948.07.06. 1.

³⁶ ZALA, 1948.07.06. 1.

³⁷ Uo.

³⁸ ZALA, 1948.08.24. 1.

³⁹ ZALA, 1948.08.17. 1.

⁴⁰ Megjegyzés: eme paradoxon azzal oldható fel, hogy a rémhírt a „reakciós elemek” terjesztették.

A rémhírterjesztés, mint a reakció egyik „fegyvere” a későbbiekben is fontos szerephez jut. A Zala nem egyszer írt arról, hogy a társadalom ezen elemei sokszor élnek ezzel a módszerrel, háborús pánikot előidézve ezzel. Mindezt ellensúlyozva jelentek meg olyan írások, beszámolók, melyek azt voltak hivatottak üzeni: a parasztok többé nem hiszik el ezeket a rémhíreket, mi több megbecsülik saját helyzetüket, főként Jugoszláviával összehasonlítva.⁴¹

Az előző állításokkal teljesen szembehelyezkedik a lap október-novemberi számainak beszámolóí. Mindösszesen két hónappal augusztus után ismét csak „áskálódó” reakcióokról, rémhírekről és az azokat nagyon gyakran befogadó, hiszékeny falusi lakosságról olvashatunk. „*Rémhírterjesztés és osztályharc*” címmel futó írás arról értekezik, hogy a rémhírterjesztés a reakciós elemek egyik legkézenfekvőbb és leghatásosabb fegyvere, melyet akár egy-egy terv között is bevetethetnek. S bár előzőleg a lap a rémhírek „alkonyáról írt” most épp ellenkezőleg: „*ismét nagy keltje van a rémhírnek*”⁴². Ekkor olyan háborús rémhírek kaptak szárnyra, mint például, hogy: „*Zalaegerszeget már tizenkilenc kilométerre közelítették meg az angol csapatok, Keszthelyt állítólag már bombázták is*”⁴³. Vagy éppen az a hír is terjedt, hogy „*angol csapatok Murarátkánál Jugoszlávián keresztül betörték Magyarországra*”⁴⁴. E rémhírek terjesztése pedig jó okot szolgáltatott arra is, hogy a hatalom önkényesen élhessen vissza hatalmával. Ugyanis a beszámolók szerint leleplezték a letenyei rémhírközpontot, s annak vezetőjét – a közjegyzőt – letartóztatták.⁴⁵ Ez viszont sokkal inkább tekinthető politikai leszámolásnak, mintsem a valódi „veszély” elhárításának. Hasonlóképpen járt egy zalaegerszegi lakos is, akinek szintén rémhírterjesztés volt a „bűne”: „*Portisch Lajos zalaegerszegi bádigos egyik zalaegerszegi vendéglőben rémhíreket terjesztett. Letartóztatták*”⁴⁶.

Eme rémhírekhez tehát szorosan kapcsolódott Jugoszlávia és Tito szerepe, ami a nyugatról érkező „háborút” illeti. Ennek mentén pedig újfent megragadták az alkalmat, hogy Jugoszlávia romló helyzetéről tájékoztassanak. 1948 őszében utolsó harmadában megjelenő cikkek üzenetének a lényeges elemei, hogy Tito politikája ártalmas, nacionalista, mely fasizmushoz és a nyugati imperialistákhoz vezet. Ezzel pedig gyakorlatilag félrevezetik a jugoszláv népet, aláássák a népi demokráciát és feladják a szocializmust. Ekkor alkalmazták először a „Tito-

⁴¹ ZALA, 1948.08.22. 2.

⁴² ZALA, 1948.10.27. 2.

⁴³ ZALA, 1948.10.27. 2.

⁴⁴ ZALA, 1948.11.18. 2.

⁴⁵ ZALA, 1948.12.14. 3.

⁴⁶ ZALA, 1948.12.07. 2.

klikk” megjelölést is, mely aztán a korszakban végig fennmaradt a sajtó és a kommunista beszédek szókészletében, végül a közbeszédbe is beszivárgott.

Áttérve az 1949-1950-es évekre, a Rákosi-korszak eme rövid vizsgált periódusa nem sok újdonságot hozott a Jugoszláviával kapcsolatban megjelentetett rémhírek tekintetében. Míg az 1950-es év esetében a kitört Koreai háború terelhette el a figyelmet egy rövid időre a fő ellenségnek kikiáltott Jugoszláviáról, addig az 1949-es év esetében már kevésbé világosak ezen okok. Ugyanakkor mégis akadhatnak olyan politikai események, melyek magyarázatként szolgálhatnak az intenzitás csökkenéséért: az év során zajlott ugyanis a Mindszenty, - valamint a Rajk-per is. Utóbbiban még közismert módon egy erőteljes jugoszláv szál is jelen volt, ám ez a zalai sajtóban valamilyen oknál fogva mégis háttérbe szorult.

Ennek ellenére az 1949 és 1950-es évek is szolgálnak újdonságokkal, ami a Jugoszláviával kapcsolatban megjelent rémhíreket illeti. Rendre előkerült például az a vád, miszerint *„Jugoszlávia végleg eladta magát az amerikai imperialistáknak”*⁴⁷, vagy, hogy az országban Tito terrort tart fent és barátságtalan politikát folytat a Szovjetunióval szemben. Feltűnően sokszor hangoztatták azt is, hogy a jugoszláv vezetők a népet háborús hisztériába kergetik (!), valamint, hogy a jugoszláv népet már el is adták az *„amerikai háborús gyűjtogatóknak”*⁴⁸. Tito megítélését illetően személye a „gyilkos” jelzővel is bővült, aki dollárszocialista politikus lévén Amerika háborús céljaiba szegődött. A „fasiszta diktátor”, mint Tito Epitheton ornans-a a Zalában, a második világháborúban létrehozott koncentrációs táborok mintájára, országában is hasonló haláltáborokat létesített, sőt egyenesen az egész Jugoszláviát *„börtönné alakította át”*⁴⁹ -olvashatjuk az egyik nyári lapszámban 1950-ben. A beszámoló szerint a társadalom minden olyan eleme ezekben a „haláltáborokban” találta magát, aki vagy ellenszegült Tito terveinek, vagy *„azért, mert nem akartak elszakadni a Szovjetuniótól, a népi demokráciáktól a béke követői és nem akartak átállni az imperialisták táborába”*⁵⁰.

Itt érdemes megjegyezni azt, amiről viszont sem a Zalában, sem a Szabad Népben sem esik seholy szó: ezzel párhuzamosan a Szovjetunióban több százezer, akár egy millió magyar ember raboskodott ténylegesen is az országban, akiket kényszermunkára vittek el, úgynevezett „málenkij robotra”. Közismert az is, hogy Magyarország területén is voltak ilyen táborok, az ismertek közül elég megemlíteni Recsket, vagy a hortobágyi táborokat. Az is beszédes, hogy

⁴⁷ ZALA, 1949.05.19. 2.

⁴⁸ ZALA, 1950.01.14. 2.

⁴⁹ ZALA, 1950.07.05. 5.

⁵⁰ Uo.

az éppen 1950-ben létrehozott déli határsávról sem esik szó a lapban, csak egyetlen egyszer, holott közel másfél évtizedre határozta meg nagyon sok ember sorsát annak léte. Ezt az egy alkalmat ugyanakkor érdemes közelebbről is megvizsgálni. Maga a határsáv szó a lenti Járás Bizottság ellenőrzésének kontextusában merül fel, kiemelve, hogy „*Lenti a határsávban fekszik*”, a vád pedig vele szemben az, hogy a Bizottság körében „*ismeretlen fogalom az éberség*”.⁵¹ Az történt ugyanis, hogy az ott dolgozók „hanyag” munkát végeztek az igazoltatás terén, holott abban az övezetben a „háborús veszélyhelyzet” lévén fokozottabb éberség szükségeltetett volna. Hogy eme mulasztásnak lett-e következménye, nem ismert, az viszont biztos, hogy ennek kapcsán újra Jugoszlávia került célkeresztbe: hiszen ekkor a szomszédos ország már Amerika „kémközpontjává” vált, Titóék pedig a nyílt provokációjukkal megtámadni készültek az országot.⁵²

Az 1950-es év hátralévő részében inkább már csak a „bevett” parafrázisokat és szövegeket közölte a lap, s az év is azzal a hírrel zárult, hogy Jugoszlávia hamarosan megtámadhatja Magyarországot, háborút kirobbantva ezzel. Legalábbis a lap erre figyelmeztette a lakosságot, amikor a következő szöveget közölte: „*a magyar külpolitikának számolnia kell azzal, hogy közvetlen szomszédságaiban amerikai imperialistáknak olyan elvetemült ügynöksége működik, mint Tito fasiszta klikkje, amely szakadatlan határsértésekkel provokálja a magyar népi demokráciát*”⁵³. A határsértéseket egyébként a lap többször kiemeli, - melyekre valóban volt példa – szám szerint 101⁵⁴ határsértést említ meg az év során. Az év végén szó esett még arról is, hogy Jugoszlávia a kitört koreai háborúban ismét az amerikaiak és ebből adódóan a dél-koreaiak oldalára állt, de ez már a másik fejezet történetéhez kapcsolódik.⁵⁵

Az 1951-es év fordulata tulajdonképpen az lett, hogy külső ellenség szisztematikus kritizálása helyett a magyar társadalom, azon belül is Zala megye lakói „összefogásának” szükségességére hívta fel a figyelmet. Vagyis a hangsúly az „éberség” tanúsításán volt, s az országot ért támadások kerültek előtérbe. A lap forrásai állították: jugoszláv repülőgépek sorozatosan határsértéseket követnek el, ami Magyarország légtereit érinti. Jó példa erre az 1951 november 19-én, 16 óra 14 perckor történt eset, amikor is a cél a megfogalmazás szerint az volt, hogy „*amerikai katonai repülőgép diverzánsokat akart ledobni magyar területre*”⁵⁶. Ugyanis közel másfél órán át repült a magyar légtér felett, és a gépen katonai térképek, ejtőernyők,

⁵¹ ZALA, 1950.08.27. 5.

⁵² ZALA, 1950.08.15. 1. és 1950.08.03. 5.

⁵³ ZALA, 1950.12.06. 2.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ ZALA, 1950.12.29. 1.

⁵⁶ ZALA, 1951.12.04. 2.

különlegesen összeválogatott tárgyak voltak -, hogy mindez viszont hogyan derült ki, rejtély. A magyar külügyminisztérium eme furcsa esetet viszont kifejezetten nyílt háborús provokációnak tekintette, s természetesen a jugoszláv szál sem marad ki a sajtó interpretációjából: *„a repülőgépet jugoszláv diverzánsoknak magyar területen való ledobására szánták, minthogy ez már korábban is előfordult”*⁵⁷.

A fenti leírt okokra és veszélyekre hivatkozva pedig a sajtón keresztül felhívták a lakosság figyelmét az óvatosságra. A pártállami logika azt is megkövetelte, hogy a társadalom ne csak tudatában legyen a veszélynek (legyen az a jugoszláv vagy a nyugat felől érkező „veszély”), hanem szükség esetén akár cselekedjen is ellene. Különösen igaz volt ez a Zala megyei lakosságra, hiszen a fő érv vele szemben mindig a déli határ menti fekvése volt, melynek következtében a „fokozott éberséggel” kapcsolatos felhívások szinte naponta megjelentek a lapban. Az egyik ilyen jellegű felhívás például arra vonatkozott, hogy rendkívül fontos a lakosság és a néphadsereg közötti szoros együttműködés, hiszen „Tito aljas bandája” nap, mint nap az ország békéjét veszélyezteti, melynek következménye egy imperialista háború.⁵⁸ Az, hogy a szöveg beemeli, hogy „A mi célunk, a mi harcunk egy”, pedig azt a célt szolgálta, hogy egyrészt a társadalmi gondolkodást egységesítse, másrészt ezzel is azt kívánta jelezni, hogy a párt és a társadalom érdeke azonos, megteremtve ezzel azt az illúziót, hogy a kommunista ideológia és berendezkedés előbb-utóbb elfogadást nyer. A lap ezáltal fontosnak tartotta azt is, hogy példát állítson a lakosság elé annak tekintetében, hogyan lehetnek „jó kommunisták”. Vagyis a lap egyik közölt szövege szerint azokat a „hősöket” kell követnie a lakosságnak, akik a békéért akár az életüket is feláldozták.

A béke fogalmának behozatala a napi szintű kommunikációban nem véletlen. Hiszen a béke állapotával az egész társadalom egyetért, mert ki akarna inkább háborúzni, háborúban élni a béke helyett. Fontos, hogy a korszakban megtapasztalt békének pedig súlyos ára van. Azok a „hősök” hoztak el, *„akik a forradalom küszöbén az illegalitásban a nagy Honvédő Háborúban, a veres koreai harcmezükön, az amerikai börtönökben, Tito kínzókamráiban a legnagyobb áldozatokat hozzák a békéért, tehát értünk is”*⁵⁹.

Azaz a kívánt jólétet a kommunisták teremtették meg, amit a jelenben meg is kell védeni a különböző veszélyforrásoktól. Ez egyúttal jó hivatkozási alapnak is bizonyult, merthogy a lap tanúsága szerint 1951-re már sok mindent elért a párt, viszont ezzel egyetemben a „háború

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ ZALA, 1951.01.16. 3

⁵⁹ ZALA, 1951.01.28. 1

*veszélye is megnőtt*⁶⁰, melynek tudatában arra kívánták ösztönözni a lakosságot, hogy az elért eredményeket ne csak megőrizték, hanem túl is teljesítsék, evvel is védve a déli határt.

Az 1952-es és 1953-as utolsó vizsgálat alá vett év egészen más hangvételű írásokat és cikkeket foglalt magába. Ezekben az években ismételten Jugoszláviáról való minél sötétebb, elrettentőbb kép festése került előtérbe. Elvértve jelentek meg ugyan cselekvésre utaló felszólítások, de elsősorban nem ezt kívánták hangsúlyozni. A sok tekintetben vizualizációval egybekötött leírások azt a célt is szolgálták, hogy bár Magyarországon belső helyzete sem problémamentes, Jugoszláviáé egyenes sokkal rosszabb, kilátástalanabb, s aki ezt megkérdőjelezi, az ellenség. Ilyen vizualizációs rémkép egyike volt a sokszor használt börtön metafora, hiszen Jugoszlávia gyakorlatilag egyelő volt egy országos méretű börtönnel, ahol a dolgozó parasztokat és munkásokat a párt tudatosan „nyomorba taszítja”, emellett pedig Amerika parancsára „háborús tűzfészekké” kívánja teremteni.⁶¹

A lakosok, de főként a munkásosztály és parasztság helyzetével való összehasonlítás különösen sokszor került említésre a lapban. Ezekben a szemelvényekben olyan visszatérő elemeket olvashatunk, mint, hogy *„Jugoszláviában fasiszta rendszer uralkodik és a burzsoázia van hatalmon”* vagy éppen, hogy *„az országot terror, éhség és munkanélküliség sújtja, a börtönöket és koncentrációs táborokat jugoszláv hazafiakkal töltik meg”*.⁶² A terror, a nyomor, az éhség, a szegénység és munkanélküliség szavak szinte kivétel nélkül előfordulnak minden, Jugoszláviával kapcsolatosan írt cikkben. Az sem elhanyagolható kijelentés, hogy a jugoszláv falukat még mindig a kulákok irányítják – mintegy jelezve ezzel a magyar társadalom felé, hogy a jugoszláv parasztság és munkásság még mindig elnyomva él, s a lakosság sorsa még „ezerszer rosszabb”, fogalmaz a lap. A jugoszláv kulákság lejáratása tehát napiszinten jelen volt a magyar sajtóban.

Ezen felül külön érdemes kiemelni azokat a cikkeket is, amik a már említett vizualizációs elemekkel társulnak, s amelyek összetéveszthetetlenül Jugoszlávia kritizálásával függenek össze. A „hírek Tito Jugoszláviájából” című rovat alatt csupa nagy betűvel található, hogy *„Középkori sötétség Jugoszláviában”*⁶³, melyben részletesen arról számol be, hogy a titóisták miként vezették félre a lakosságot hamis ígéreteikkel, melyek a modern közvilágítás kivitelezésére irányultak. Így jelenleg is középkori sötétségben élnek – jegyzi meg gúnyosan a

⁶⁰ ZALA, 1951.01.23. 2.

⁶¹ ZALA, 1952.01.08. 3.

⁶² ZALA, 1952.04.02. 2.

⁶³ ZALA, 1952.06.15. 4.

lap. Eme vizualizációs jelzőkhöz csatlakozik még továbbá „az imperialista rabság bilincsei”, a „jogfosztottság bilincsei”, ami az országot illeti, de megemlítendő még a „*sovinizmus és fajgyűlölet tombolása a fasiszta Jugoszláviában*”⁶⁴ és a „*Tito-fasizmus a legnagyobb nyomorba döntötte a jugoszláv dolgozó parasztságot*”⁶⁵ című cikkek. Ugyanakkor az 1953-as év kapcsán még említésre méltó egy új szál, ami e kampányban szerepet kapott, ez pedig Jugoszlávia katonai kiadásainak taglalása. A lap értesülései szerint Magyarország déli szomszédja egyre erőteljesebb fegyverkezésbe és katonai apparátusának bővítésébe kezdett, mely persze a nyugat és az USA parancsára történt. A cél az volt, hogy Jugoszlávia háborús felvonulási tervként szolgáljon, a parancsnak pedig eleget is tett: „*Jugoszlávia nemzeti jövedelmének nagyobb részét költi katonai célokra, mint az Egyesült Államok, Franciaország vagy Törökország*”⁶⁶ - állapította meg a Zala. Hosszasan lehetne még folytatni a sort, a lényeg ugyanaz marad: a magyar kommunista párt olyan propaganda-háborút folytatott, melynek lényegében se eleje se vége nem volt.

Jugoszláviával kapcsolatos rémhírek elemzése (Szabad nép című folyóirat)

A Szabad Nép 1948-ban megjelenő, Jugoszláviával kapcsolatos cikkeinek száma, valamint azokban közölt rémhírek intenzitását tekintve meglehetősen visszafogottabb volt, mint a Zala című lapban. Ennek oka lehetett a már említett földrajzi elhelyezkedés, determináltság. Ezzel szemben azt sem szabad elfelejteni, hogy a Szabad Nép országos pártlap volt, mely magába foglalta azt az elvárást is, hogy inkább az egész társadalmat, az egész országot érintő hírekről, eseményekről számoljon be. Vagyis 1948-ban a kizárás ellenére nem sok hír jelent meg Jugoszláviával kapcsolatban, egy-két rövidebb, lejáratozó írás kivételével, melyben olyanokról lehet olvasni, mint például, hogy „Jugoszláviát Tito az imperialisták táborába vezeti”, „szövetség a reakciós angolszász körökkel”, „Tito sötét törekvései”. Emellett megjelentek azok a jelzők és beszámolók is, amelyek szinte egytől-egyig megegyeznek a Zala című lapban olvashatókkal, többek között az éhezés, a terror, a gyomor, a fasiszta diktatúra rémhíreinek a hangsúlyozása, de a vélt határsértésekről is esik szó. Éppen ezért az elemzésben a hasonlóságok kiemelése mellett sokkal inkább majd a különbségekre, eltérésekre szeretném helyezni a hangsúlyt. Mindez azért is lehet nagyon fontos, hiszen így talán láthatóvá válik mindaz, hogy

⁶⁴ ZALA, 1952.11.05. 1.

⁶⁵ ZALA, 1952.11.14. 2.

⁶⁶ ZALA, 1953.10.21. 2.

azonos időben, azonos eseményekről milyen különféle módon számoltak be a lakosságnak a megfelelési követelmények függvényében.

Érdemes tehát 1948-cal kezdeni a hírek hiánya ellenére is. Ugyanis a kizárás csak az év második felében történt meg, ennél fogva, ha 1948 első felét vizsgáljuk, éppen ugyanolyan parafrázisokat olvashatunk Jugoszláviával kapcsolatban, mint a Zalában. Ezek pedig a következők: a jószomszédi viszony, vagy a szoros baráti viszony kialakítása az országgal, Titóval, a Jugoszláv Kommunista Párttal. Az év februárjában kiadott lapszámok legalábbis erről tudósítanak: Rákosi egyik nyilatkozata, melyet a New York-i Daily Workernek tett, éppen arról szól, hogy „a világszerte tapasztalható háborús félelem” vagy „*a háborús veszély az amerikai imperializmus kardcsörtető politikájának a következménye*”.⁶⁷ Kiemelendő, hogy a jugoszláviellenes rémhírek az újság szerint Amerikából vagy a nyugati sajtó tollából származnak, s Európában is a legtöbb antidemokratikus vagy éppen fasiszta ország szeretne csak háborút. Mintegy következtetésként az ragadható meg a lap beszámolójából, hogy mivel Jugoszlávia se nem „nyugati imperialista”, se nem fasiszta, ezért a jó tömbbe tartozik, tehát nem ellenség.⁶⁸ Releváns lehet még e tekintetben Andics Erzsébet, kommunista politikus egyik nyilatkozata is, mely szintén megjelent a lapban. Ő maga például úgy vélte, hogy nemcsak sikerült a pártnak megakadályoznia a háborús törekvéseket, amik ezúttal délről (vagyis Jugoszlávia felől) érkeztek volna, hanem ezen túlmenően még egy szorosabb viszonyt is sikerült kiépíteni Magyarország déli szomszédjával. Ez egy „barátsági szerződésben” öltött testet, mely egyúttal „*évszázados viszálykodásnak vetett véget, amelynek mindannyian csak kárát láttuk*”⁶⁹.

Eme barátsági szerződést érdemes közelebbről is szemügyre venni. Előtte viszont fontos hozzátenni, hogy e szerződés megkötése előtt (1947.december 8.)⁷⁰ történt még egy kulturális együttműködést célzó kultúregyezmény aláírása is (1947.október 15.)⁷¹. Mindkét paktum annak érdekében kötött meg tehát, hogy a két ország szorosabb viszonyát előmozdítsa, igaz ilyen fajta barátsági szerződést szinte az összes kommunista vezetésű ország kötött egymással a kelet-európai térségben. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy noha Magyarországnak volt sokkal inkább érdeke a jó kapcsolatok kiépítése a győztes országokkal, mintegy kitörve ezzel a politikai elszigeteltségből, de egyúttal a szovjet vezetés elismerése is szükségeltetett, hogy Magyarország kedvező megítélésű legyen a későbbiekben.⁷² A déli szomszédal való

⁶⁷ SZABAD NÉP, 1948.02.01. 2.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ SZABAD NÉP, 1948.02.28. 2.

⁷⁰ FARKAS 2004, 15.

⁷¹ FARKAS 2004, 16

⁷² FARKAS 2004, 19.

prosperáló viszony kialakítását tehát ez is indokolta, mi több a Jugoszláviával való viszony túlmutatott a kommunista tömb keretein. Ez alatt pedig leginkább a nyugati országok külpolitikája értendő, hiszen Jugoszláviát nemzetközileg kedvezően ítélték meg győztes hatalom lévén, ami sok tekintetben határozta meg az ország helyzetét.⁷³ Vagyis a Jugoszláviával való jó viszony megléte hatással lehetett volna Magyarország kedvezőbb megítélésére is a Nyugat szemében. Ezt valószínűleg Dinnyés Lajos, Magyarország miniszterelnöke (1947-1948) is felismerte, ezért is szorgalmazta a már említett szerződések megvalósítását.

Azt, hogy ekkor valóban komolyan gondolták e szerződések tartalmát, jól bizonyítja, hogy a magyar sajtóban is híre ment. Többek közt a már idézett Szabad Nép is beszámolt róla, de azon kívül a Magyar Nemzet és a Kis Újság is fontosnak vélte megjelentetni a hírt. Maga Dinnyés is írt egy cikket, melynek a címe „*Belgrádi benyomások*” volt, s ami a Déli Csillag nevű Magyar-Jugoszláv társaság lapjában jelent meg.⁷⁴ Ezen felül még Szakasits Árpád is kifejtette véleményét az ügyről a „*Látogatás az új Jugoszláviában*” című cikkében. Ebben arról ír, hogy „*a két nemzet történetének új fejezetét nyitotta meg a kulturális szerződés, ami gazdag lesz eredményekben, közös alkotásokban, melynek nyomán mindkét nép élete felvirágzik*”⁷⁵. „*Ez a jövő szép lesz, derűs lesz és szabad. A béke verőfénye aranyozza be*”⁷⁶ - írja. Ismerve az 1948-as év fordulatát, utólag csak elmélkedhetünk azon, vajon milyen lett volna/hogy alakul a két ország kapcsolata, ha nincs a szovjet érdekek által diktált politikai jellegű szakítás.

Áttérve az 1949-es évre, alapvetően két eseménnyel lényeges tüzetesebben is foglalkozni: az egyik a vélt fasiszta uralom és terror, mely Magyarországra is veszélyes lehet, a másik pedig a Rajk-per megjelenése a sajtóban. Ez utóbbi rendkívül fontos, merthogy eme koncepció pernek már a kezdetétől fogva volt egy igen erőteljes „jugoszláv szála”, pontosabban fogalmazva a Rajk-peret kapcsolták össze a „nagyobb”, jugoszláv üggyel.

A Rajk-per nyújtotta lehetőségek, - melyek Titóék legmesszebb menőig való becsmérést jelentette – előtt Jugoszlávia fasiszta berendezkedése volt napirenden, ami tehát nem volt újkeletű. Kiváltképp hatásos volt éppen ilyen jellegű rémhírekkel vádolni egy szomszédos országot a magyar lakosság körében, akiknek az emlékezetében még frissen élt egy valódi fasiszta diktatúra jelenléte az országban, azaz a náci Németországé. Ennek köszönhetően pedig

⁷³ FARKAS 2004, 12.

⁷⁴ FARKAS 2004, 17.

⁷⁵ FARKAS 2004, 18.

⁷⁶ Uo.

nem meglepő, hogy a magyar társadalmat valós félelem töltötte el, ha a következőket olvasta: „Rendőrterrorral viszi kényszermunkára a Tito-klikk a jugoszláv munkásokat, parasztokat és diákokat”⁷⁷, vagy, hogy „Tito börtöneiben fasiszta módszerekkel kínozzák a kommunistákat”⁷⁸, esetleg, hogy „a mai Jugoszlávia tipikus rendőrállam, ahol a trockista klikk a Gestapotól kölcsönzött módszerekkel és Gestapo ügynökök segítségével tartja fenn uralmát”⁷⁹. Ezt a pánikkeltést természetesen még az is fokozta, hogy a lap egyre többször írt növekvő feszültségről, magyarok ellen elkövetett gyilkosságokról a jugoszláv határon, vagy éppen Titóék kém, -és provokációs tevékenységéről, mely már nemcsak Magyarország, hanem az egész szocialista blokk, így a Szovjetunió ellen is zajlik. Tulajdonképpen egy szocialista berendezkedésű országot vádoltak meg fasizmussal, kapitalizmussal, melyet az imperialista országok irányítanak. Akárhogy is nézzük, a mögöttes tartalma ennek a propaganda-kampánynak nem más, mint az, hogy „így jár az az ország, amelyik szembeszegül a Szovjetunió akaratával”.

A Rajk-per esetében egészen más volt a helyzet. Anélkül, hogy részletesen bemutatnám magát a pert, az előzményeit és lefolyását, elemezni kívánom a Szabad Népben megjelent írásokat és cikkeket, melyek Jugoszláviát is érintik. Az ország fasizmussal vádolása és a per kapcsán kibontakozó írások annyiban térnek el egymástól, hogy míg az előbbi megfoghatatlan és nem bizonyítható vád volt Jugoszláviával szemben, addig a perben élő, hús-vér emberek és a vádlottak által is „beismert” bizonyítékok álltak rendelkezésre. Vagyis ekkor már kézzel fogható vádakkal bírt a párt, amit fel is használtak a párt szócsövén keresztül. 1949 szeptemberében (a per idején) megannyi írás foglalkozott az ügyel. Az első és legfontosabb, ami ezzel kapcsolatban megállapítható, hogy a Rajk-perben szereplő vádlottak, de még maga a jugoszláv vezető réteg is csak csupán a fő ellenségnek kikiáltott Amerika „ügynökei”, akik az ő parancsát hajtották végre – legalábbis a Szabad Nép közlése szerint.⁸⁰ Eme megállapítás aztán lépten-nyomon felbukkant a legtöbb ezzel foglalkozó írásban, s minden magyarázatot ezzel hozott összefüggésbe. Az elmélet ugyanis az volt, hogy Amerika (sok helyen említették még Angliát is) háborúra készül, melynek célja a világhuralom megteremtése. Ennek érdekében pedig „az amerikai és angol kémszervezetek vásárolták meg még a Hitler elleni háború idején Titókat, hogy megakadályozzák Délkelet-Európa népeinek nemzeti és szociális felszabadulását, hogy elszigeteljék a Szovjetuniót, hogy előkészítsék a harmadik

⁷⁷ SZABAD NÉP, 1949.03.31. 2.

⁷⁸ SZABAD NÉP, 1949.04.03. 7.

⁷⁹ SZABAD NÉP, 1949.06.08. 4.

⁸⁰ SZABAD NÉP, 1949.09.22. 3.

*világháborút*⁸¹ - fogalmaz a lap. Ebből pedig az következett, hogy Magyarországon is szükséges a fasiszta hatalomátvétel, melyért a Rajk vezette csapat volt felelős, Jugoszlávia megbízásából.

Azaz a sajtóban mind Rajk-per vádlottjai, mind Jugoszlávia „háborús provokátorként” vagy „uszítóként” lépnek elő, melynek kizárólagosan egy, közös célja volt: a fennálló hatalom megdöntése. Ahogy a per tárgyalásán is döntő jelentőségűnek ítélték a per vádlottjainak „saját bevalláson alapuló vallomásait” (lényegében erőszakkal kieszközölt vallomások), úgy az a sajtóban is előtérbe került. A Szabad Népben 1949 októberében jelent meg egy viszonylag terjedelmesebb írás, mely az „*Operation X*” címet kapta, s amit nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ugyanis az egész első oldal a Rajk-per ügyével foglalkozott, a háborús fenyegetés pedig ennek kapcsán is előkerült: „*Magyarországot amerikai gyarmattá tették volna, amelyet Titóék albérletbe kapnak*”, de talán ennél is jelentősebb, amikor a lap azt írja, hogy Rajk saját elmondása szerint is kegyetlen terrort vezettek volna be a jugoszlávok és a nyilasok segítségével.⁸² Különösen érdemes magát a szalagcímet is tanulmányozni, mely a következő volt: „*a Rajk-banda megsemmisítésének tanulságairól és népi demokráciánk hatalmas sikereiről*”⁸³. Vagyis már maga a szalagcím is kettős funkcióval bírt, mely tulajdonképpen az egész ügy üzenetének is tekinthető: a kommunisták végleg átvették a hatalmat, s egy olyan rendszer épül ki, ahol senki, még a kommunista párttagok sincsenek biztonságban.

Az elemzést természetesen itt is hosszasan lehetne még folytatni, helyette végezetül álljon itt inkább egy karikatúra, mely nagyon jól szimbolizálja a párt üzenetét Jugoszláviával kapcsolatban, amit elsősorban azoknak az embereknek szántak, akik kevésbé voltak hajlandók olvasni.⁸⁴

⁸¹ Uo.

⁸² SZABAD NÉP, 1949.10.01.1.

⁸³ SZABAD NÉP, 1949.10.01.1.

⁸⁴ TÓTH 2019, 126.

(Kép forrása: Szabad Nép, 1949.09.04. 5.)

Jugoszláviával kapcsolatos rémhírek következményei

Ma már talán nem gondolnánk, de a Jugoszláviával kapcsolatban megjelent rémhíreknek nemcsak külpolitikai előzményei, hanem igen súlyos következményei is lettek az ország történetére nézve. Sokkal súlyosabb, mint a koreai háború estén történt. Hiszen míg az leginkább egyfajta szolidaritás jelleget öltött, és végig a messzi Távolság-Keleten „maradt”, addig Jugoszlávia – déli szomszéd lévén – közelsége és politikai helyzete miatt sokkal tragikusabb következményeket vonzott maga után. Az, hogy Zala megye számottevő jelentőséggel bírt e tekintetben, maga Rákosi is kifejtette egyik beszédjében: „[Zala megye] itt van a határon, az angolok nincsenek messze, Tito itt van a szomszédban”⁸⁵. Azaz a megyével a pártnak tervei voltak, ennek értelmében egyáltalán nem volt véletlen, hogy a déli határsáv és a családok kitelepítése nagyobb mértékben érintette Zala megye lakóit, mint az ország más részeiben élőket. De mi is volt pontosan ez a határsáv? Miért történtek a kitelepítések?

Tulajdonképpen az egész egy gyilkossági ügyhöz kapcsolódik, ugyanis 1950. január 3-án egy kocsmai verekedés során megölték Kiss Imrét a Szeged melletti Lengyelkapolnán, aki korábban Zákányszéken volt párttitkár.⁸⁶ Az ügyet persze egyfajta propaganda-lehetőségnek használták fel, melynek eredményeképpen a gyilkosságot a kulákság elleni gyűlöletkeltésre, és a jugoszláv kommunista párt lejáratására élezték ki. Ebből következett, hogy az ÁVH szervezetének

⁸⁵ DOKUMENTUMOK ZALA MEGYE TÖRTÉNETÉBŐL 1999, 238.

⁸⁶ ORGOVÁNYI 2001, 253–254.

javaslata alapján egy fegyverrel őrzött határsávot kell létesíteni, ahonnan a társadalom „gyanús elemeit” likvidálják.⁸⁷ Ugyanakkor a déli, valamint a nyugati határsáv kiépítésének ötlete több volt ennél: fentről érkező szovjet kényszer is, hiszen a Jugoszláviával megromlott viszony következményeként a szovjet vezetőség döntése értelmében Magyarország déli és nyugati határainak a hermetikus lezárását követelték „a szovjet katonai titkok védelme érdekében”.⁸⁸

Így történt tehát, hogy 1950. április 12-én a párt határozatban döntött a határsáv létesítéséről, mint a harmadik világháború lehetséges ütközőzónája. A sáv végül 15 kilométeres szélességű lett, amelybe hét megyének 17 járása került. A déli határsávba tartozott Baranya megye 131, Bács- Kiskun megye 22, Csongrád megye 17, Somogy megye 51, Zala megye 43 faluja, valamint Baja, Mohács, Nagykanizsa és Szeged városok. A nyugati határsávba: Győr – Sopron megye 79, Vas megye 78 községe, valamint Kőszeg, Mosonmagyaróvár és Sopron városok.⁸⁹ 1950. július 1-től a határsáv állandó lakóit fényképes igazolvánnyal látták el, és ezeken a területeken csak ezen különleges igazolvány tulajdonosai tartózkodhattak. A Szovjetunióban tapasztaltak mintájára Magyarországon is megkezdődött tehát a parasztság, a kulákság és a rendszer ellenségeinek kikiáltott társadalmi elemek üldözése, melynek súlyos következménye a kitelepítések lettek. A határsávból deportálták a kulákságot, a falvak tulajdonos és tulajdon nélküli, ellenszegülésre hajlamos parasztságát, az államosítások alanyait, a polgárságot, az egyházat, a korábbi politikai és államigazgatási elit tagjait, a kisiparosokat, a kiskereskedőket és családjaikat, a jugoszláviai menekülteket, horthystának vélt elemeket és a délszlávokat (kb. 600 fő Szeged környékén), az úribirtokosokat, fasisztának feltüntetett katonatiszteket, a volt vitézeket, csendőröket, 1945 előtti katonatiszteket, a volt fasiszta pártok tagjait, a polgári pártok aktív tagjait, az exponált jobboldali szociáldemokratákat, és az angol vagy amerikai zónából hazatért hadifoglyokat, az úgynevezett nyugatosokat.⁹⁰ Tulajdonképpen bárkit, akit a rendszer ellenségnek vélt „a csecsemőtől az aggastyánig”. Az is előfordult, hogy a kitelepítendőek listájára olyan személy is felkerült, aki eredetileg nem szerepelt rajta, de olyan is, hogy az ÁVH emberei önkényesen hurcoltak el véletlenszerűen ott tartózkodó szomszédokat, rokonokat, albérlőket, cselédeket.⁹¹ Még az is megtörtént, hogy valakit a saját keresztapja telepített ki az otthonából.⁹²

⁸⁷ ORGOVÁNYI 2001, 255–256

⁸⁸ ORGOVÁNYI 2001, 253.

⁸⁹ HANTÓ 2014, 42.

⁹⁰ HANTÓ 2014, 43. és Orgoványi 255–256.

⁹¹ HORVÁTH, 9.

⁹² GYURICZA 2003, 7.

A kitelepítések történetében is sorsfordító volt 1950. június 23-ának éjjele. Ezen a napon ugyanis hajnali 2-kor vette kezdetét Soprontól egészen Szegedig a legnagyobb volumenű kitelepítési hullám a következő címszó alatt: „*Nevezettnek jelenlegi lakhelyén való tartózkodása államvédelmi szempontból káros*”⁹³. Ami Zala megye történetét illeti a deportálások itt két nagyobb, valamint több kisebb hullámban zajlottak le 1950 és 1952 között. Ezen időszak alatt közel 400 (!) családot és mintegy 700 főt hurcoltak el igazságtalanul.⁹⁴ A jogalapja ezeknek a kitelepítéseknek még a második világháború során elfogadott ún. Honvédelmi Törvény volt (1939. évi II. tc.)⁹⁵, melynek értelmében a hatalom bárkit elmozdíthatott a helyéről, ha az illetőt veszélyesnek ítélte meg az országra nézve. Ugyanakkor eme törvényt kizárólagosan háborús időszak alatt lehetett volna érvényesíteni, ennek ellenére békeidőben is alkalmazták, és a kitelepítések valóban azok is voltak: az illetők vagyonát, ingóságaikat, ingatlanaikat legtöbbször elkobozták, magukat a deportáltakat pedig rendőri felügyelet alá helyezték, majd zárt marhavagonokba kényszerítették őket.⁹⁶ Az elhurcoltak egyébként sokáig bizonytalanságban voltak sorsukat illetően, sok rémhír szólt arról, hogy a Szovjetunióba szállítják őket, mely végül nem valósult meg: helyette a Hortobágyon létrehozott munkatáborokba kerültek, a Zala megyeiek javarészt például Kócspuszta, Kónya, Árkus majorba.⁹⁷ Ezek a táborok végül 1953-ban kerültek felszámolásra, akkor amikor némi enyhülés következett be a politikában is. A kitelepítettek ennek ellenére sokszor nem térhettek vissza saját lakóhelyükre, sőt legtöbbször még a határövezetbe sem léphettek be, így gyakorlatilag egy teljesen új életet kellett kezdeniük ott, ahol arra lehetőségük adódott, ha adódott.⁹⁸

A határövezet és a kitelepítéseken kívül persze számos más következménye is lett a Jugoszláviával való megromlott viszonynak, de ezek egyike sem összehasonlítható súlyosságának mértékében a fent kifejtettekkel. Történtek leváltások a járási titkárok személyében, 1951-től sorozatosan gyártották a jugoszlávokkal kapcsolatos koncepciós kém-pereket, a rendőrség és a közhangulat egyenesen a délszlávok ellen fordult, melynek részeként napiszintű atrocitás, zaklatás érte őket akárcsak a nyelvhasználatuk miatt is.⁹⁹ Volt, hogy ennek kapcsán még egy április 4-ei ünnepség is elmaradt, miközben szintén 1951-től vidéken egy 7 előadásból álló sorozatot indított be az Agitációs és Propaganda Osztály megyénként 7–10

⁹³ ERŐS 2016, 7.

⁹⁴ ERŐS 2016, 8.

⁹⁵ HORVÁTH, 9.

⁹⁶ HORVÁTH, 9. Megjegyzés: a Zala megyei kerkateskándi Borsos család háza például a tsz-é lett, bútoraik a zalaegerszegi párttitkárnál kötöttek ki. Gyuricza, 2003 7.

⁹⁷ ERŐS 2016, 9.

⁹⁸ ERŐS 2016, 9.

⁹⁹ ORGOVÁNYI, 261–268.

helyen, célja a „Titó-banda leleplezése” és a Szovjetunió népszerűsítése volt. De történtek agyonlövések a határsértések miatt, volt, aki egyenesen Jugoszláviába szökött a kitelepítés elől.¹⁰⁰ A rendszer szemében tulajdonképpen indok lehetett bármi, még a rémhírterjesztéssel vádolás is, ahhoz, hogy valakit kitelepítsenek. Hogy eme vélt „belső ellenségeket” leleplezzék Zala megyében megalakult a Megyei Békevédelmi Bizottság annak érdekében, hogy hatástalanítsák a „fekete reakciót”, azokat, akik a legvadabb rémhíreket terjesztik.¹⁰¹ Eme korszak ellentmondásossága tehát abban is rejlik, hogy olyan vélt tevékenységért tartóztattak le embereket, amiket maga az állam is elkövetett: a rémhírterjesztésért.

Összegzés

„A háború első áldozata az igazság” – mondja Rudyard Kipling. Ennek ékes bizonyítéka a dolgozatban vizsgált megannyi háborús hír, rémhírterjesztés, mely végül Magyarország történelmére jelentős mértékű hatást gyakorolt, holott az eredeti konfliktus túlmutatott az ország határain. Ennek nyomán – mint láthattuk – egy valós háborús feszültséget előidéző helyzet alakult ki az 1950-es évek során, mely alapjaiban határozta meg a magyar társadalom mindennapjait. Bár az idő távlatából már tudjuk, hogy végül nem robbant ki háború a Szovjetunió és Jugoszlávia között, ennek ellenére a háttérben aztán a legkülönbözőbb módokon keresztül zajlott a hidegháborún belül egy másik „hidegháború” is, ami a szocialista tábor és Jugoszláviát illeti.

A fent kifejtett részletek és idézetek alapján jól kibontakozik az kép melyből látható, hogy 1945 után a Szovjetunió vezette Keleti-tömb országaiban, így Magyarországon sem szűnt meg az a háborús légkör, melyet tulajdonképpen a világháború óta tartottak fenn. Egészen Sztálin 1953-as haláláig napirenden voltak a háborúval kapcsolatos rémhírek, egy olyan „készülő” háborúról, mely szerencsére sosem következett be. Láthattuk az állam ellentmondásos szerepét, ami ezen híreket illeti, és arra is fény derült, hogy a valós és vélt fenyegetések sokszor igen súlyos következményekhez vezettek. Láthattuk tehát, hogy a magyar kommunista vezetés önkényesen állt a háborús rémhírek terjesztésének élére a Rákosi-korszakban, hol a saját maga szolgálatába állítva azokat, hol pedig azoknak ellenségeként próbálta magát feltüntetni.

Végezetül álljon itt egy politikai vicc, mely jól tükrözi eme korszak ambivalens mivoltát: *„két ember suttog a Wall Streeten: — Mit szól hozzá? Úgy néz ki a dolog, hogy nem lesz háború.*

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ ZALA, 1950.08.08. 3.

Erre hozzájuk lép egy rendőr, aki mégis meghallotta, hogy mit beszélnek: — Uraim, letartóztatom magukat, mert rémhíreket terjesztenek, melyek itt pánikot idézhetnek elő”¹⁰².

¹⁰² Ludas Matyi, 1951. 04. 19. 3.

Felhasznált szakirodalom

- BÍRÓ 2012 Bíró László: Szovjet–jugoszláv viszony a 20. században – recenzió. Világtörténet. 2012. 3-4 sz.
- DOKUMENTUMOK Káli Csaba (Szerk.): Dokumentumok Zala megye történetéből 1947-
ZALA MEGYE 1956. Zalai Gyűjtemény. Zala Megyei Levéltár. Zalaegerszeg, 1999
TÖRTÉNETÉBŐL
1999
- ERŐS 2016 Erős Krisztina: „Nevezettnek jelenlegi lakhelyén való tartózkodása államvédelmi szempontból káros”. Kitelepítések a Zala megyei határsávból, 1950-1953. 7-11. In.: Pannon Tükör - 21. évf. 6. sz. (2016. november-december).
- FARKAS 2004 Farkas Péter: A magyar–jugoszláv kapcsolatok történetéhez (1945–1948). In.: Belvedere meridionale 16. évf. 7-8.sz.2004.
- GYURICZA 2003 Gyuricza Ferenc: Tito láncos kutyáinak nevezték őket. In: Zalai Hírlap 2003. június 28. 7.
- HANTÓ 2014 Hantó Zsuzsa: „Kulákfalvak létrehozása – mint a Szovjetunióban” Rendőrhatalósági őrizet alá helyezett családok. In.: Gellért-konferenciák. Előadások a kommunizmus bűneiről. Kommunizmus Bűnei Alapítvány, Budapest. 2014.
- HORVÁTH Horváth Attila: Kitelepítések és deportálások a Rákosi-korszakban. Kommunizmus Bűnei Alapítvány.
(<http://www.kommunizmusbunei.hu/images/HorvathAttila-Kitelepitesek.pdf>) (Letöltés dátuma: 2023.08.01.)
- KOLTAY 2020 Koltay András: A rémhírterjesztés büntethetőségének alkotmányosságáról. In Medias Res. 2020/2.
- MÚLT-KOR https://mult-kor.hu/20130823_atomhaboruval_fenyegetett_sztalin_es_tito_ellentete
(Letöltés ideje: 2024. 01. 31.)
- ORGOVÁNYI 2001 Orgoványi István: A déli határsáv 1948 és 1956 között. 253-288. In.: Bács-Kiskun megye múltjából 17, Kecskemét. 2001.

- SIPOS 1992 Sipos Péter: Szovjetunió és Jugoszlávia, 1945-1955. In.: História, 1992. (14. évf.) 4. sz.
- SZABÓ 2009 Szabó Bence: Elrendelt ünnepek: a Rákosi-korszak politikai ünnepei Bács-Kiskun megyei tanácsi és pártbizottsági iratok tükrében. In.: Bács-Kiskun megye múltjából. 23. szám. 2009.
- TÓTH 2019 Tóth Judit: „Imperialisták és hazai ügynökeik” a Ludas Matyiban. 126-133. In.: Rubicon, 30. évf. 2-3. sz. (2019. február-március).
- VUKMAN 2021 Vukman Péter: A magyar-jugoszláv kapcsolatok, 1945-1990. In.: Magyarország külkapcsolatai (1945-1990). Szerk.: Horváth Sándor – Kecskés D. Gusztáv – Mitrovits Miklós. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Budapest. 2021.

Felhasznált források

- Zala című folyóirat 1948-1953 között megjelent, hivatkozott számai.
- Szabad Nép című folyóirat 1948-1953 között megjelent, hivatkozott számai.
- Ludas Matyi című karikatúra, 1951.